

แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัดมหาสารคาม

The Approach for Developing the Effectiveness of the Small and Miro of Community Enterprise (SMCE) in Maha Sara Kham Province

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ¹

Asst Prof. Dr. Sanya Kenaphoom¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นตัวแทนวิสาหกิจชุมชน แห่งละ 3 คน ประกอบด้วย ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เลขานุการวิสาหกิจชุมชน และตัวแทนกรรมการวิสาหกิจชุมชนโดยการจับสลากกลุ่มเป็นตัวแทนวิสาหกิจชุมชนโดดเด่นจำนวน 10 แห่ง เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการจับสลากกลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคามประกอบด้วย (1) แนวทางกลยุทธ์เชิงรุกโดยการพัฒนาศักยภาพการผลิตและยกระดับมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์สู่ระดับประเทศและระดับสากล ขยายช่องทางการจัดจำหน่าย ขยายพัฒนาเครือข่ายทางธุรกิจเพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้า (2) แนวทางกลยุทธ์เชิงพัฒนา โดยเสริมสร้างขีดความสามารถการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สนับสนุนงบประมาณและบุคลากรในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ (3) แนวทางกลยุทธ์เชิงตั้งรับ โดยการพัฒนาศักยภาพแรงงานวิสาหกิจชุมชน พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ ร.ป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹ Assitan Prof., Lecturer, D.P.A. (Public Administration), Faculty of Politics and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University

ยกระดับมาตรฐานการผลิตให้สูงขึ้นและ (4) แนวทางกลยุทธ์เชิงพลิกแพลง โดยการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง วิจัยนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเอง

คำสำคัญ : ประสิทธิภาพ, วิสาหกิจชุมชน

Abstract

This research aimed to study the approach for developing the effectiveness of the Small and Micro Community Enterprise (SMCE) in Maha Sara Kham province. The sample was 3 representatives key informant per each from the best practice SMCEs for taking the focus group discussion. The instrument was the focus group discussion. Data was analyzed by Content Analysis. The research results were found that; The approach for developing the effectiveness of the SMCE were; (1) the off-set approach; improve productivity and raise the standard of quality products to the national and international levels, expand the distribution channels, expand the business to business networking), (2) matching approach; strengthening the management capacity of community enterprises, support the financial and personnel to develop community enterprises, create the collaboration integrated agencies involved in promoting community enterprises systematically, (3) covering approach; develop the workers of community enterprises, develop the product quality of community enterprises, and raise the production standards even higher, (4) the mitigation approach; develop the net-work of community enterprises strengthen, research the innovation for improving the product quality, and created the collaboration between government and private to promote the enterprise communities to be strong and self-reliant.

Keyword : Effective, Small and Miro of Community Enterprise

บทนำ

เศรษฐกิจชุมชนเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงและโดยที่เศรษฐกิจชุมชนในปัจจุบันจำนวนหนึ่งยังอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ สมควรให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนอันจะยังผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใดรวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการกิจการขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548) เนื่องจากว่า สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจภายในประเทศอย่างเห็นได้ชัด ทำให้ระบบของเศรษฐกิจชุมชนได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ซึ่งระบบเศรษฐกิจชุมชนถือว่าเป็นระบบเศรษฐกิจฐานรากที่มีความสำคัญ ควรได้รับการเสริมสร้างให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาสภาพการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนว่ามีสภาพที่เป็นอยู่เป็นไปอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพความพร้อมที่จะแข่งขันทางการค้าทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืนหรือไม่อย่างไร

วิสาหกิจชุมชนเป็นรูปแบบการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เอื้อกับชาวบ้านดำรงชีวิตได้มั่นคงและเข้มแข็ง ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนมิใช่ว่าจะทำให้ง่ายตายต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน วิสาหกิจชุมชนเน้นเรื่องการบริหารจัดการเป็นกิจการสร้างรายได้รูปแบบหนึ่งที่มีขนาดเล็กกว่าวิสาหกิจขนาดย่อม โดยผลผลิตจะเกิดจากสินทรัพย์ชุมชน (ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมทักษะฝีมือวัฒนธรรม ธรรมชาติหรืออื่นๆ) ที่เป็นพื้นบ้านมีรูปแบบการจัดการสมัยใหม่โดยคนในชุมชนเป็นกิจการของคนในชุมชน (ขวัญฤดี ตันตระกูลบัณฑิตย์, 2551 : 55) วิสาหกิจชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับรายได้ชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของชาวบ้านหรือเกษตรกรในชนบทที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศแต่เป็นกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดของประเทศหากกลุ่มชาวบ้านหรือกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้มีรายได้สูงขึ้นจะส่งผลกระทบด้านบวกต่อภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศโดยในการประกอบวิสาหกิจชุมชน

ควรมุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งของชุมชนส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัตถุดิบในชุมชนโดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชนสิ่งที่เกิดขึ้น จากวิสาหกิจชุมชนมีผลให้ชาวบ้านไม่ต้องหลั่งไหลไปทำมาหากินในเมืองใหญ่ซึ่งเป็น เหตุให้ต้องจากครอบครัวเข้าไปอยู่กับความแออัดมลพิษมากมายเสี่ยงชีวิตหลาย ๆ อย่าง = คุณภาพชีวิตไม่สมบูรณ์ ไม่มีสุขใดเท่ากับการได้อยู่ในพื้นที่กำเนิดพร้อมหน้า พร้อมตากบวงศาอาณาตติตั้งนั้นถือว่าวิสาหกิจชุมชนนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่ม จากทรัพยากรของชุมชน แปลงมาเป็นรายได้ทำมาหากินในที่ของตนเองอย่างไรก็ดี ผลการศึกษาของ ขวัญฤดี ตันตระกูลบัณฑิตย์ (2551 : 57) โดยศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพ วิสาหกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้น ได้พบแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องเริ่มจากการสร้างฐานรากที่แข็งแกร่งในความเป็นผู้ประกอบการ ให้กับวิสาหกิจชุมชน จัดโครงสร้างให้แข็งแกร่งก่อนสร้างส่วนอื่นๆ ปรับกระบวนการ คิดและทัศนคติของผู้ประกอบการพัฒนากระบวนการด้านการจัดการโดยเน้นด้าน การตลาดและการเงินและมีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ ธนาวิทย์ บัวฝ้าย (2553 : ออนไลน์) ได้ระบุปัจจัยกำหนดความสำเร็จของการจัดการธุรกิจชุมชนได้แก่ 1) ความเข้าใจในธุรกิจของสมาชิก 2) ความต้องการและ เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน 3) เงินทุนและการบริหารเงินทุน 4) ทรัพยากรบุคคล และ 5) การมีส่วนร่วมของชุมชนโดยที่สมาชิกควรมี 4 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ

จะเห็นได้ว่า วิสาหกิจชุมชนได้จัดตั้งมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2548 ณ ปัจจุบันเป็นเวลา 10 ปี ทว่า ยังไม่ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ว่ามีวิสาหกิจชุมชนแบบก้าวหน้า เช่น การบริหารจัดการที่เป็นระบบ การบูรณาการเทคโนโลยีสนับสนุนการบริหารจัดการ การยกระดับตลาด ความยั่งยืน เป็นต้น ทว่าการดำเนินการส่วนใหญ่ยังเป็นวิถีแบบ เริ่มก่อตั้ง นับว่าเสียโอกาส อย่างยิ่งโจทย์สำคัญก็คือจะอย่างไร หรือมีวิธีการอย่างไร ที่จะทำให้วิสาหกิจชุมชนวิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จ ซึ่งเรียกว่าประสิทธิผล การดำเนินการทั้งนี้เนื่องจากว่า สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจภายในประเทศอย่างเห็นได้ชัด ทำให้ ระบบของเศรษฐกิจชุมชนได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ซึ่งระบบเศรษฐกิจชุมชนถือว่าเป็นระบบเศรษฐกิจฐานรากที่มีความสำคัญ ควรได้รับการเสริมสร้างให้สามารถพึ่งพา

ตนเองได้อย่างยั่งยืนโดยเฉพาะพื้นที่จังหวัดมหาสารคามนับว่าเป็นจังหวัดใหญ่ในตัวเมืองเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา แต่พื้นที่ชนบทยังดำเนินชีวิตแบบวิถีชาวบ้านยุคใหม่ที่วิวัฒนาการตามกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง แต่เศรษฐกิจในชุมชนยังไม่ได้รับการพัฒนาระดับเท่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม เพื่อจะนำไปสู่การขยายผลเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

โดยผู้วิจัยทำการพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัยด้วยกระบวนการหลากหลาย เริ่มต้นด้วยวิเคราะห์เชิงเหตุผล (สัญญา เคนาภูมิ, 2557ก) ตามด้วยการลงพื้นที่ทำการศึกษานำร่อง (Pilot study) ตามหลักการทฤษฎีฐานราก (สัญญา เคนาภูมิ, 2558) ทำการบูรณาการวิธีการต่างๆ เข้าด้วยกัน (สัญญา เคนาภูมิ, 2556) ซึ่งกำหนดเป็นกรอบแนวคิดเชิงกระบวนการวิจัย (สัญญา เคนาภูมิ, 2557ข) ดังนี้

แนวทางการเสริมสร้างประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่

1. กลยุทธ์เชิงรุก
2. กลยุทธ์เชิงพัฒนา
3. กลยุทธ์ตั้งรับ
4. กลยุทธ์พลิกแพลง

การวิเคราะห์ศักยภาพประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่

1. ความยืดหยุ่นในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของวิสาหกิจชุมชน
2. การปรับตัวของวิสาหกิจชุมชน
3. ความสามารถในการดำรงอยู่ของวิสาหกิจชุมชน

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่
การศึกษาระยะนี้ศึกษาในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 2.1 ศักยภาพประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนได้แก่
 - 2.1.1 ความยืดหยุ่นในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของวิสาหกิจชุมชน
 - 2.1.2 การปรับตัวของวิสาหกิจชุมชน
 - 2.1.3 ความสามารถในการดำรงอยู่ของวิสาหกิจชุมชน
 - 2.2 แนวทางการเสริมสร้างประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่
 - 2.2.1 กลยุทธ์เชิงรุก
 - 2.2.1 กลยุทธ์เชิงพัฒนา
 - 2.2.1 กลยุทธ์ตั้งรับ
 - 2.2.1 กลยุทธ์พลิกแพลง
3. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล
 - 3.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 335 แห่ง ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane (1973 : 727) และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) แบ่งตามอำเภอต่างๆ ของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือตัวแทนวิสาหกิจชุมชน แต่ละแห่ง ประกอบด้วย ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เลขานุการวิสาหกิจชุมชน และตัวแทนกรรมการวิสาหกิจชุมชน รวมแห่งละ 3 คน
 - 3.2 วิสาหกิจชุมชนตัวอย่าง (Best practice) คัดเลือกวิสาหกิจชุมชนจำนวน 3 แห่ง โดยระบุวิสาหกิจชุมชนที่มีคะแนนสูงสุด 3 ลำดับ (คะแนนประเมินประสิทธิผลโดย สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด) คัดเลือกเป็น Best practice โดยทำการจัดสนทนากลุ่ม Focus group จาก Best practice ที่ได้รับการคัดเลือก โดย การจัดเวทีระดมความคิดเห็นจุดมุ่งหมายเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม

โดยเชิญกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ได้แก่ ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน ภูมิปัญญาในท้องถิ่น ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในพื้นที่วิสาหกิจชุมชนตัวอย่างที่โดดเด่น เป็นที่ประจักษ์

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยระยะนี้ศึกษาระหว่างเดือน มกราคม ถึง กันยายน 2557

การศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยด้านการพึ่งตนเองและปัจจัยด้านการจัดการเทคโนโลยี ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคามผู้วิจัย ดำเนินการวิจัย โดยแบ่งระยะของการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

การวิจัยในระยะที่ 1 การศึกษาศักยภาพประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 335 แห่ง ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane (1973 : 727) และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) แบ่งตามอำเภอต่างๆ ของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือตัวแทนวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่ง ประกอบด้วย ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เลขานุการวิสาหกิจชุมชน และตัวแทนกรรมการวิสาหกิจชุมชน รวมแต่ละ 3 คน

2. เครื่องที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลลักษณะของเครื่องที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยในระยะนี้เป็น แบบสอบถามประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน มีลักษณะเป็น แบบสอบถามประเภทมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุญาติเก็บรวบรวมข้อมูล กับประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตัวอย่างในการวิจัยทำการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังกลุ่มตัวอย่างจากนั้นทำการตรวจสอบแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนว่ามีความสมบูรณ์กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามได้ตอบข้อความครบถ้วนหรือไม่โดยหากแบบสอบถามฉบับใดไม่สมบูรณ์ก็จะนำฉบับใหม่ไปแจกเพื่อให้ตัวอย่างตอบให้สมบูรณ์ครบทุกข้อ

4. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ตรวจสอบความสมบูรณ์ และถูกต้องของการตอบแบบสอบถาม ปรากฏว่ามีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกฉบับ

บันทึกข้อมูลจากแบบสอบถามลงโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปการจัดกระทำข้อมูล เพื่อเตรียมการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Mean) และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เทียบกับเกณฑ์ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง ระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง ระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง ระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

การวิจัยในระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม

1. แหล่งข้อมูลคัดเลือกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 3 แห่ง โดยระบุวิสาหกิจชุมชน ที่มีคะแนนสูงสุด 3 ลำดับ (คะแนนประเมินประสิทธิผลโดย สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด) คัดเลือกเป็น Best practice โดยทำการจัดสนทนากลุ่ม Focus group จาก Best practice ที่ได้รับการคัดเลือก โดย การจัดเวทีระดมความคิดเห็น (ครั้งที่ 1) จุดมุ่งหมายเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม โดยเชิญกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ เช่น ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน ภูมิปัญญาในท้องถิ่น ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในพื้นที่วิสาหกิจชุมชนตัวอย่างที่โดดเด่นเป็นที่ประจักษ์

2. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเครื่องในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการวิจัยในครั้งนี้เป็นการจัดสนทนากลุ่ม Focus Group Discussion จาก Best practice ที่ได้รับการคัดเลือก โดยใช้ฐานการวิจัยจากข้อค้นพบในระยะที่หนึ่ง พร้อมกับการแสดงความคิดเห็นโดยประยุกต์ใช้แนวคิดการสร้างกลยุทธ์จากฐานการวิจัยเชิงสำรวจทางการบริหาร (สัญญา เคนาภูมิ, 2559) กล่าวข้อมูลที่จะนำไปจัดทำการสนทนากลุ่มเป็นข้อมูลจากผลการวิจัยในระยะที่ 1 ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลการวิจัยด้วยกรอบของ SWOT พร้อมกับการระดมความเห็นของผู้เข้าสนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้แต่งตั้งผู้ช่วยผู้วิจัยจำนวน 5 คนเพื่อช่วยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยก่อนดำเนินการเก็บรวบรวม

ข้อมูลผู้วิจัย ได้ประชุมเพื่อชี้แจงและทำความเข้าใจในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ช่วยนักวิจัย และดำเนินการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลจากการสนทนากลุ่มผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้จัดกลุ่มประเด็นข้อความ (Word Grouping) จากการสนทนากลุ่ม ทำการอธิบายขยายความ (Explanation) โดยเรียบเรียงถ้อยคำขึ้นใหม่จากข้อมูลของผู้สนทนากลุ่มให้มาทำการตีความ (Interpretation) บางประโยคหรือบางถ้อยคำที่ผู้สนทนากลุ่มให้มาจำเป็นต้องตีความหรือแปลความหมายแฝง ผู้วิจัยก็จะทำการตีความถ้อยคำ ดังกล่าวโดยอาศัยบริบทของการสนทนาสนับสนุนการตีความและพรรณนาความ (Description) เป็นการร้อยเรียงถ้อยคำ โดยการจัดระบบการเกิดขึ้นก่อน-หลัง (Birth order) ของเนื้อหาสาระจากการวิเคราะห์ พร้อมกับการพรรณนาเชื่อมโยงแต่ละเนื้อหา/เหตุการณ์ให้เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน

ผลการศึกษา

1. ศักยภาพประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$) พิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ การปรับตัวของวิสาหกิจชุมชน ($\bar{X} = 3.90$) ความยืดหยุ่นในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของวิสาหกิจชุมชน ($\bar{X} = 3.80$) ความสามารถในการดำรงอยู่ของวิสาหกิจชุมชน ($\bar{X} = 3.77$) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานศักยภาพประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม

ศักยภาพประสิทธิผลของ วิสาหกิจชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ศักยภาพ
ความยืดหยุ่นในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง ของวิสาหกิจชุมชน	3.80	0.61	มาก
การปรับตัวของวิสาหกิจชุมชน	3.90	0.90	มาก
ความสามารถในการดำรง อยู่ของวิสาหกิจชุมชน	3.77	0.57	มาก
รวม	3.82	0.58	มาก

2. แนวทางการเสริมสร้างประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคามดังนี้

2.1 แนวทางกลยุทธ์เชิงรุก เป็นกลยุทธ์แบบฉันทกพล โดยอาศัยการใช้จ่ายเงินเปิดโอกาสใหม่เพิ่มศักยภาพทางการแข่งขัน วิสาหกิจชุมชนดำเนินการ ดังต่อไปนี้

2.1.1 พัฒนาศักยภาพการผลิตและยกระดับมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์สู่ระดับประเทศและระดับสากลให้มีความสามารถในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพปลอดภัย และมีมาตรฐานภายใต้บริบทของประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประตู AEC เปิดแล้ว สินค้าที่มีคุณภาพต่ำกว่าอาจไม่มีความสามารถในการแข่งขัน ดังนั้นจึงควรริบใช้จุดแข็งและโอกาสนี้พัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์วิสาหกิจให้มีการยอมรับ และที่สำคัญที่สุดต้องมีการขับเคลื่อนเพื่อสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นในสากล

2.1.2 ขยายช่องทางการจัดจำหน่าย (Channels of Distribution) นั้น เราอาจแบ่งเพื่อความเข้าใจอย่างง่ายได้ เช่นช่องทางการจัดจำหน่ายแบบดั้งเดิม (Traditional Trade) และเพิ่มวิธีการขยายช่องทางการตลาดผ่านช่องทางการจัดจำหน่ายแบบสมัยใหม่ (Modern Trade)

2.1.3 ขยายพัฒนาเครือข่ายทางธุรกิจเพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้า (Business to business networking) โดยสร้างความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจหรือธุรกิจชุมชนหลายๆ แห่ง ในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนวิธีการสร้างความสัมพันธ์ และการทำธุรกิจร่วมกัน ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ธุรกิจ เครือข่ายนั้น สามารถทำงานที่แต่ละคนทำตามลำพังไม่ได้ โดยที่ธุรกิจเครือข่ายทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เสมือนเป็นวิสาหกิจชุมชนขนาดใหญ่ เพราะดำเนินการร่วมกัน เพื่อประโยชน์ร่วมกัน จึงมีความสามารถสูงกว่า ประสิทธิภาพสูงกว่า ความคล่องตัวสูงกว่า และความคิดริเริ่มดีกว่าที่ธุรกิจแต่ละแห่งจะทำตามลำพัง ธุรกิจเครือข่าย จะทำให้ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสามารถอยู่รอด และแข่งขัน ได้การสร้างเครือข่ายทางธุรกิจ เป็น “เทคโนโลยี” ทางการจัดองค์กรเพื่อให้วิสาหกิจขนาดเล็กหลายๆ แห่ง รวมตัวเพื่อให้ได้ประโยชน์เท่ากับวิสาหกิจขนาดใหญ่

2.2. แนวทางกลยุทธ์เชิงพัฒนาเป็นกลยุทธ์การทดแทน เพื่อแก้ไขจุดอ่อน โดยใช้โอกาสที่มีอยู่ของวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

2.2.1 เสริมสร้างขีดความสามารถการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน โดยดำเนินการ ดำเนินการจัดทำแผนความก้าวหน้า การจัดทำเกณฑ์ตัวชี้วัดหรือเป้าหมาย หน่วยงานภาคีเข้ามาเป็นพันธมิตรเพื่อช่วยในการแสวงหาโอกาส จัดทำและพัฒนา เทคนิคการบริหารจัดการโดยใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยจัดทำแผนยุทธศาสตร์โครงสร้างการ เจริญเติบโตสรรหาผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจเข้ามาเป็นที่ปรึกษาการดำเนินงานของวิสาหกิจ ชุมชน

2.2.2 สนับสนุนงบประมาณและบุคลากรในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยเน้นส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความเข้มแข็งมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ และสามารถยกระดับการพัฒนาไปสู่กิจการในระดับที่สูงขึ้น

2.2.3 สร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการ ส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบโดยการประสานงานกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ ภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการ และแนวทาง เพื่อให้การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนเป็นอย่าง มีประสิทธิภาพ

2.3. แนวทางกลยุทธ์เชิงตั้งรับ เป็นกลยุทธ์โอบล้อม ทั้งนี้ได้อาศัยจุดแข็ง ด้านทุนและ ทรัพยากรบุคคลที่มีต่อเป้าหมายของวิสาหกิจชุมชนดำเนินการ ดังนี้

2.3.1 พัฒนาศักยภาพแรงงานวิสาหกิจชุมชน โดยการศึกษาดูงาน จากหน่วยงานภาคี โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ที่คอยให้ความรู้ ความเข้าใจในการเสริมสร้างพัฒนาความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนอยู่แล้ว

2.3.2 พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนให้เป็นที่ยอมรับวิสาหกิจ ชุมชนต้องดำเนินการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของตนเองให้ได้มาตรฐาน เช่น มาตรฐาน มคอ. เป็นอย่างต่ำ จากนั้นควรยกระดับมาตรฐานของตนเองขึ้นสู่ระดับสากล ต่อไป

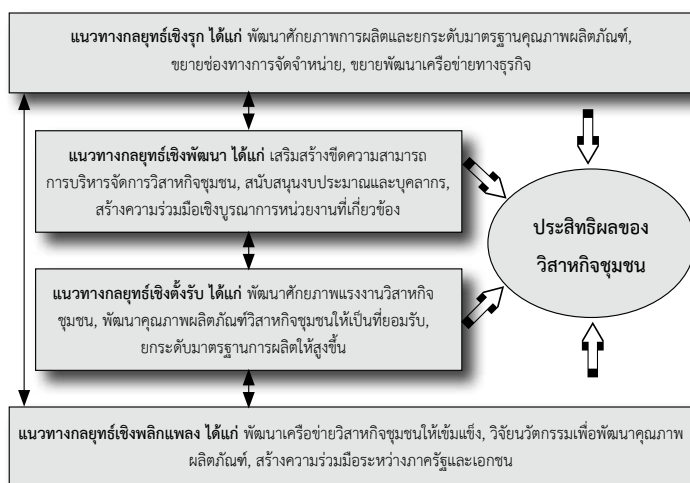
2.3.3 ยกระดับมาตรฐานการผลิตให้สูงขึ้นมาตรฐานการผลิตที่ดี คือความสามารถในการผลิตที่มีประสิทธิภาพ เช่น ประหยัด รวดเร็ว ได้จำนวนมาก มีคุณภาพได้มาตรฐาน ดังนั้นการวิจัยและพัฒนากระบวนการผลิต หรือเทคโนโลยีเพื่อ การผลิตวิสาหกิจชุมชนควรตระหนักและนำเข้ามาช่วยสนับสนุนกระบวนการผลิตสินค้า ของวิสาหกิจชุมชน

2.4. แนวทางกลยุทธ์เชิงพลิกแพลง เป็นกลยุทธ์การบรรเทา เพื่อหาทางแก้ไข
จุดอ่อน และเลี่ยนภาวะคุกคามที่ตบับเป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน

2.4.1 พัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง การร่วมกลุ่มกันทำให้
มีอำนาจในการต่อรองสูงตั้งนั้น วิสาหกิจชุมชนควรกลุ่มกลุ่มกัน โดยเน้นที่การต่อรอง
ทางด้านการตลาด เช่น เมื่อร่วมกลุ่มกันของกลุ่มที่ผลิตสินค้าประเภทเดียวกัน
อาจจะตกลงขายในราคาเดียวกัน เป็นต้น

2.4.2 วิจัยนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน
ไม่ควรหยุดนิ่งหรือพอใจในสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่ ควรมีการวิจัยและพัฒนาวัตกรรมใหม่ๆ
เข้ามาช่วยสนับสนุนการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป เช่น นวัตกรรมทาง
เทคโนโลยีช่วยในการผลิต การประยุกต์ใช้ Social Network เข้ามาช่วยในการขยาย
ช่องทางการตลาด

2.4.3 สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริม
วิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเอง หน่วยงานภาคีทั้งภาครัฐและเอกชนควรเข้าไป
มีส่วนร่วมทางเป็นทางการและไม่เป็นทางการในการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน
ทั้งด้านการผลิต ด้านการบริหารจัดการองค์การ ด้านการตลาด ตลอดจนด้านการวิจัย
และพัฒนาศักยภาพต่างให้วิสาหกิจชุมชนมีความสามารถในการพึ่งตนเองได้

แผนภาพที่ 2 แนวทางการเสริมสร้างประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัด
มหาสารคาม

สรุปผลและอภิปรายผล

ประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคามโดยและรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน จะเห็นได้จากสาเหตุในการก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เกิดจากการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของกลุ่ม ซึ่งความเข้มแข็งของชุมชนแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการรวมตัวกัน เช่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสามานสามัคคี ความรักความเมตตาใจ จนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจเลือกทางเลือกที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จสมาชิกของกลุ่มมีศักยภาพสามารถพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกัน ในกิจกรรมต่างๆ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก

1. นโยบายของรัฐบาลให้การส่งเสริมและสนับสนุน ปรากฏเห็นได้จากการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ซึ่งเจตนารมณ์เพื่อให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน มีผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง พร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใด รวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการกิจการในระดับที่สูงขึ้นต่อไปนับว่าเป็นโอกาสทางธุรกิจหรือกลุ่มวิสาหกิจที่มีความเจริญในทิศทางที่ดีโดยสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (2558) ที่วิเคราะห์ว่าสถานการณ์ปัจจุบันเป็นโอกาสของวิสาหกิจชุมชนที่นโยบายรัฐให้ความสำคัญและสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เนื่องจากจำนวนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมคิดเป็นร้อยละ 99 ของวิสาหกิจทั้งหมด และยังมีบทบาทที่สำคัญต่อการจ้างงาน การสร้างรายได้ และการส่งออกของประเทศเพิ่มขึ้นตามลำดับ ทำให้รัฐบาลในฐานะผู้กำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และหน่วยงานปฏิบัติในการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนากิจการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทยมากขึ้น

2. ความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รับการพัฒนามาโดยตลอดต่อเนื่องตั้งแต่มีพระราชบัญญัติก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ทำให้วิสาหกิจชุมชนได้รับการเรียนรู้มาอย่างต่อเนื่องจนทำให้เกิดความเข้มแข็ง วิสาหกิจชุมชนมีความคล่องตัวและสามารถปรับตัวตามสภาพ

แวดล้อมทางธุรกิจและสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้เฉพาะด้าน ใช้เงินทุน ดำเนินการไม่สูงนัก ทำให้เข้าสู่ธุรกิจได้ง่าย สามารถผลิตสินค้าและบริการตอบสนองความต้องการของกลุ่มลูกค้าเป้าหมายและลูกค้าเฉพาะกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ความสามารถในการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน มีความสามารถในการพึ่งตนเองทางการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดีเช่นในเรื่องของการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การจัดการองค์กร การบริหารทรัพยากรต่างๆ ตลอดจน การบริการการเงินสอดคล้องกับงานวิจัยของกษมาพร พวงประยงค์ (2554) ที่สรุปว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย การทำแผน วิสาหกิจชุมชน การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้านการเข้าหาแหล่งเงินทุน การบริหารการตลาด การสร้างความแตกต่างและการสร้างเอกลักษณ์ของสินค้า และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับสินค้าและบริการ

4. ความสามารถในการนำของผู้นำวิสาหกิจชุมชน การขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนที่พบส่วนใหญ่ที่เข้มแข็งพบว่า มีประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมักจะเป็นแกนนำ ในการขับเคลื่อนต่าง เช่น การจุดประกายความคิด การนำพาการสร้างธุรกิจ การแสวงหา ตลาดเพื่อระบายสินค้า ฯลฯ ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนจึงมักเชื่อมโยงกับ ความสามารถของผู้นำ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของวิเชียร ธิมาชัย (2549) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนของลูกค้านานาการเพื่อการเกษตร ในอำเภอทรายมูล ประกอบด้วยคุณสมบัติของผู้นำ การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ การดำเนินงานของกลุ่ม บทบาทของคณะกรรมการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ การบริหารจัดการกลุ่ม การบริหารด้านการผลิต การตลาด และด้านเงินทุน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ผลการวิเคราะห์ทางเลือก ในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเองควรดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1.1. แนวทางกลยุทธ์เชิงรุก เป็นกลยุทธ์แบบฉันทกพลัง โดยอาศัย การใช้จุดแข็งเปิดโอกาสใหม่เพิ่มศักยภาพทางการแข่งขัน วิสาหกิจชุมชนดำเนินการ

1.2. แนวทางกลยุทธ์เชิงพัฒนา เป็นกลยุทธ์การทดแทน เพื่อแก้ไขจุดอ่อน โดยใช้โอกาสที่มีอยู่ของวิสาหกิจชุมชน

1.3. แนวทางกลยุทธ์เชิงตั้งรับ เป็นกลยุทธ์โอบล้อม ทั้งนี้ได้อาศัยจุดแข็ง ด้านทุนและ ตรึงภัยคุกคามที่มีต่อเป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน

1.4. แนวทางกลยุทธ์เชิงพลิกแพลง เป็นกลยุทธ์การบรรเทา เพื่อหาทาง แก้ไขจุดอ่อน และเปลี่ยนแปลงคุกคามที่บดบังเป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการนำกลยุทธ์ทั้ง 4 ประการนี้ หรือกลยุทธ์อย่างใดอย่างหนึ่งไปทดลองปฏิบัติเพื่อ พัฒนาวิสาหกิจชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กษมาพร พวงประยงค์. (2554). **แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูป และผลิตภัณฑ์จังหวัดสมุทรสงคราม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Peongpayong, Kadsamapon. (2011). **The Approaches for Developing the Community Enterprise of the Transformation and Products Group, Samut Songkhram Province**. The Master of Education Thesis (Studies Development, Department of Basic Education), Silpakorn University.

ขวัญฤดี ตันตระกูลบัณฑิตย์. (2551). “แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน”. **วารสารการพัฒนาท้องถิ่น**. 3 (1) : มิถุนายน-กันยายน 2551.

Tantrabundit, Kwanruedee. (2008). “The Approach for Developing the Community Business”. **Journal of Local Development**. 3 (1) : June-September, 2008.

ธนาวิทย์ บัวฝ้าย. (2553). **ธุรกิจชุมชน : แนวทางในการพัฒนาชนบท**. [Online] Available from; <http://www.hu.ac.th/academic/article/Mk/Business%20community.html> [10 ธันวาคม 2553].

Beophai, Thanawit. (2010). **The Community Business : the Rural Development Approach**. [Online] Available from; <http://www.hu.ac.th/academic/article/Mk/Business%20community.html> [December, 10, 2010].

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม.

The Community Enterprise Promotion Act, BE. 2548. Bangkok : **The Promote Office of the Small and Medium enterprises.**

วิเชียร ธิมาชัย. (2549). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของลูกค้าย่านการค้าเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในอำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Thimachai, Wichien. (2006). **The factors concerning the achievement of Community Enterprise Customer of Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives, Saimoon District, Yasothon Province.** The Master of Agriculture Thesis (Promotion of Agriculture and Cooperatives : Agricultural fields), Sukhothai Thammathirat University.

สัญญา เคนาภูมิ. (2556). “การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยเชิงสำรวจทางรัฐประศาสนศาสตร์” วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 3 (2) : กรกฎาคม-ธันวาคม 2556. หน้า 169-185.

Kenaphoom, Sanya. (2013). “The Creating of the Survey Research Conceptual Framework on Public Administration”. **Valaya Alongkorn Review**, Vol. 3 No. 2 : July-December 2013, p 169-185.

_____. (2557ก). “การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์โดยการคิดเชิงเหตุผล” ราชภัฏเพชรบูรณ์สาร สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. 16 (1) ; มกราคม-มิถุนายน 2557 หน้า 1-19.

- _____. (2014A). “Establish the Research Conceptual Framework in Public Administration by the Rational Conceptual thinking” **Rajabhat Pechabunsarn, the Development and Research Institute, Phetchabun Rajabhat University**. 16 (1) ; January- June 2014, p. 1-19.
- _____. (2557ข). “รูปแบบการเขียนกรอบแนวคิดการวิจัยทางการบริหารจัดการ”. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์)**. 8 (3) : กันยายน-ธันวาคม พ.ศ. 2557 หน้า 33-42.
- _____. (2014B). “The Writing Format of Research Conceptual Frameworks on Management”. **RMU.J.(Humanities and Social Sciences)**. 8 (3) : September-December 2014, p 33-42.
- _____. (2558). “การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยด้วยทฤษฎีจากฐานราก” **วารสารวิจัยและพัฒนาโดยองค์กร ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์**. 10 (3) : กันยายน-ธันวาคม 2558.
- _____. (2015). “The Research Conceptual Framework Establish by the Grounded Theory”. **Journal of Research and Development, Valaya Alongkorn University** (Humanities and Social Sciences), 10 (3) : September -December 2015.
- _____. (2559). “การสร้างกลยุทธ์จากฐานการวิจัยเชิงสำรวจทางการบริหาร”. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. 35 (1) ;มกราคม-กุมภาพันธ์ 2559.
- _____. (2016). “Establish the strategy from the management survey research” **Journal of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University**. 35 (1) : January-February, 2016.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2558). **จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทยในภาพรวม**. [Online] <http://122.155.9.68/talad/index.php/home/thai-sme/110-thai-sme/235-thai-sme-swot> [20 สิงหาคม 2558].

- The Promote Office of the Small and Medium enterprises. (2019). **Strength, Weakness, Opportunity and limitation of Thailand Small and Medium Enterprises**. [Online] <http://122.155.9.68/talad/index.php/home/thai-sme/110-thai-sme/235-thai-sme-swot> [August, 20, 2015].
- Taro Yamane. (1973). **Statistics : An Introductory Analysis**. 3rd Edition. New York : Harper and Row.